

A KISZ Csongrád Megyei Bizottsága és a Csongrád Megyei Ifjúságmovement Történeti Tanács május 16-án a NÉKOSZ megalakulásának 40. évfordulójára tiszteletre emlékülést szervezett. A KISZ Politikai Képzési Központjában megtartott ünnepi emlékülés előtt a Somogyi Könyvtárban Tóth Béla igazgató megnyitotta azt a kiállítást, amely a megyei népi kollégiumi mozgalom történetét dolgozta fel.

Papp Magdolnának, a képzési központ igazgatóhelyettesének bevezetője és a rövid ünnepi műsor után Micheller Magdolna, a JATE docense szolt a népi kollégiumok Csongrád megyei történetéről. Habina Péter, a KISZ Csongrád Megyei Bizottságának titkára Ifjúsági mozgalom, demokratizmus, közösségteremtés címmel mondott beszédet. Zöllei Mihály, a tudományegyetem adjunktusa a népi kollégiumok belső életéről, szervezeti felépítéséről emlékezett meg. Végül a népi kollégiumi hagyományok továbbélésére ma címmel Vörös Lászlóné, a Móra Ferenc Kollégium igazgatója tartott előadást.

Az emlékülést követően levetítették a Kivételes időszak című dokumentumfilmet, melynek keletkezéséről, történetéről a film egyik szereplője, az egykori debreceni népi kollégista, Somlyai Magdolna, a JATE tudományos tanácsadója szolt.

A „hivatalos” programok után kötetlen baráti beszélgetésre került sor: a nagyon kevés számban megjelent szegedi NÉKOSZ-osok mellett budapesti és debreceni népi kollégisták, az ifjúsági mozgalom hajdani vezetői az esti órákba nyúlóan elevezték föl emlékeiket.

A példa ma

Vörös Lászlóné, a mai kollégiumi mozgalom kiváló értéke az elsősorban bölcsészhallgatókból szerveződő Móra Kollégium és a NÉKOSZ kapcsolódási pontjairól szolt. Elmondta, hogy a gólyatáborokban mindig megismertetik az ifjú hallgatókat a magyarországi kollégiumi mozgalom múltjával. Ebben természetesen kiemelt helyet foglal el a népi kollégiumok története. Általában évente látnak vendégül egykori NÉKOSZ-ost is.

A mai kollégiumi mozgalom három alapvető követelményre lehet megjelölni: 1. képesnek kell lenni az új befogadására, 2. a közösségi életnek az önkormányzatot, a közösségi autonómián kell alapulnia, 3. képesnek lenni a társadalmi cselekvésben való tevőleges részvételre. Alighanem vitán felüli tény, hogy ez utóbbian tudja legkevésbé követni NÉKOSZ-os elődeit a kortárs fiatalok. S nem azért, mert hiányozna belőle a társadalmi cselekvésre hajlamos társadalomban keresendő.

Mit mondat az emlékezet?

Duró Lajos: „Valóban mélyről, nagyon messziről jött minden kollégista. Nálunk, Debrecenben a Bartók Béla népi kollégiumban Lenin egyik gondolata volt a jelmondat: Építsek az új életet, az élet új formáit, az új kultúrát! Ennek az elvárásnak már eleve olyan praktikus okai voltak, mint a betört ablakú kollégiumi épület, ahová nincstelekként beköltöztünk. Alapelvünk az volt, hogy nekünk mindenkitől tanulni kell.”

Hevesi János: „Megdöbben, hogy összesen csak három szegedi NÉKOSZ-os van itt. Amit hangsúlyozni szeretnék: nem ismertük a fáradságot, mindig tevékenykedtünk és szegyélltük, ha nem bírtuk tovább a munkát.”

Zöllei Mihály: „Bolgár és csehszlovák állampolgárok mellett bácskai magyarok is laktak a kollégiumunkban. Velük nem folytattunk osztályharcot, de el is fogadták politikai nézeteinket. Olyan egyetemistákat is befogadtunk, etettünk, akik nem voltak kollégisták, ám ezt a terhet magunkra vállaltuk. Amikor lefejezték a NÉKOSZ-t, végelszámolásra szólítottak föl, de nem volt kinek átadni a kollégiumot.”

Szabó Pál: „Cselégyerek voltam és a könyvek indítottak el azon az úton, amelyen a főgyógyeségim vittem. Nem voltunk bátoratlan fiatalok, és egy életre szólóan megtanultam, hogy a szó és a tett mindig legyen azonos.”

Csámpenszky István: „Mint a MADISZ városi vezetőségének tagja sokat jártam a szegedi népi kollégiumokban. Szép feladat volt részt venni vitáinkban, politikai akcióinkban.”

Telkes György: „A NÉKOSZ-osok kaptak anynyi indítást a kollégiumi évek alatt, hogy később, a rossz döntések ellenére sem ingott meg a szocializmusba vetett hitük.”

Tóth Béla: „Persze, hogy sejtettünk valamit. Azt gondoltuk, amit édesanyánkról is gondolhattunk: most beteg édesanyánk, most beteg a rendszer. A nők sirtak, ők már többet megéreztek női radarjaikkal, de nem estünk kétségbe. Az az ember nincs elveszve, akinek a keze a szerszámon van. És mi azt tanultuk, hogy szeretni kell az ást, kapát, gyalut.”

Kivételes időszak

Hinnék: történelem-formáló volt ez egyszer hazánkban a fiatalság. Pedig más történet: néhány esztendőig egy generáció addig (és azóta) nem látott mértékben önmaga sorsának irányítására vállalkozhatott. A történelmet viszont csak formáltatják velük, a NÉKOSZ felszámolásával egy időben „a népi demokratikus” jelzőhalomból előbb a demokratikus majd a népi yeszítette el létét. A maiak mind azt a kifejezést használják, hogy lefejezték a NÉKOSZ-t. Ez pedig engem a kivégzésre emlékeztet...

„Itt ez a fénykép, ennyi maradt a NÉKOSZ-ból!” — mondja Szörényi Rezső filmjének elején az egyik debreceni kollégista, s a kivégzett szervezet túlélő tagjai mind, egyre hangosabban tiltakoznak: nem, ennél sokkal több maradt. Valóban, a visszaemlékezésekből kiderül, az ifjúkori töredékek nem csupán egy élettörténet kísérei, hanem jellemformáló indítékek.

„Nem voltunk diplomaták. Ma is egy szál magam maradok egy-egy közösségben a szókimondásommal.” Így az egyik „mai”, a ma már „történelmi”, 1970-es, nagyobb nyilvánosság előtt soha be nem mutatott filmen. Érdekes, ezt a „korszerűtlenséget” nem hivalkodón, hanem becsületes daccal vallotta meg a kivételes idők tanúja. Igaz, 1970: optimista korszakunk.

„Mi még egykönnyűves marxisták sem voltunk, mi kilógattuk a Rózsa Zoltit az ablakon, hogy lépjen be a kommunista pártba.” „A NÉKOSZ-ban megvolt az avantgárdizmus 46-47-48-ban, de a hatalom átvétele után már félt volt, hogy a hibákkal szemben is megmarad az avantgárdista szemlélet.” Nem vagyok hajlandó a mártír szerepre és a haladó hagyomány teremtő szerepre sem. Aki negyvenéves, ne teremtse hagyományt. En nyitott akarok maradni, ezt tanultam!” Emlékek, vélemények 21 esztendővel a NÉKOSZ felszámolása után.

A népi kollégiumok feloszlását követően 1956-ig óriási csend, félelem és bizonytalanság kísérte a NÉKOSZ történetét. 1956-ban két nagy találkozó szerveztek az egykoriak, természetesen az új-

jászervezés gondolatával. A későbbi megítélést nehezítette, hogy ezek a szándékok összekeveredtek más politikai irányzatokkal — ha valóságosan nem is, a politika virtuális tablóján. Újabb 14 esztendőnek kellett eltelnie, hogy elhangozzék: „a NÉKOSZ a magyar munkásmozgalom integráns része.” Szörényi Rezső, a frissen végzett rendező, az 1970 őszi pécsi filmfesztiválon szerette volna bemutatni a Balázs Béla Stúdióban készült alkotást, ám ezt nem engedélyezték. A dokumentumfilm két helyszínen zajlódik: Debrecenben és a „vissza a természetbe” jelszóval 56 után téleszt alakító népi kollégisták között.

„Igazán őszintén még nem tudtam tisztázni, hogy átkoztam vagy áldjam azt a kort”. Ez — bizton így véli az olvasó is — nem csupán népi kollégista probléma.

A bajusz

Este poharak, szendvicsek mellett hallottam ezt a novellista tollára kiváncsító történetet:

A fásaszó, sokszor érthetetlen szemináriumok egyikén az egyik hallgató, egy korosabb parasztember elszundított. Más sem élvezhette az órát, ő rajzolásra adta a fejét. A nagy bajuszú, álmagat parasztember oly sikeres modell lett — akarata ellenére —, hogy portréja kikerült a falújságra. Néhány nap múlva nagyhatalmú vendége érkezett az iskolának, s a bácsi úgy megrémült, hogy levágta nagy bajuszát. Inkognitóját imigyen őrizte, s még a számára kötelező fejtágitó után sem mert hazamenni, meghúzta magát a városban. Két hét múlva jött az asszony, mondta is: városi lettél, összeadt magad valami szakával, hát ezért eljöhettél. Végül azért sikerült hazapozni az öregot.

Újabb értékes agrárkutató-sok eredményeit összefoglaló kötet jelent meg a József Attila Tudományegyetem és a TIT Csongrád megyei Szervezete kiadásában. A kötet szerkesztője Hegyi András, aki nagy hozzájárulással és jó érzékkel szerkesztette egységé a különböző iskolák és tudományterületek eredményeit reprezentáló kötetet.

Az 1000 példányban megjelent, 338 oldal terjedelmű könyv tulajdonképpen egy Szegeden lezajlott tudományos tanácskozáson elhangzott előadásokat összegzi. Ez a konferencia akkor került megrendezésre, amikor éppen negyedszázada volt annak, hogy párt- és kormányhatározatok születtek a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kiteljesítéséről. 1959 tavaszán nagyszabású politikai és szervezési akció bontakozott ki, amelyek következtében a mezőgazdaságban is csaknem osztatlan uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. E történelmi jelentőségű folyamat kezdetére való emlékezés hatotta át a rendezvényt. Mottóként egy Erdei Ferenc-idezetet választottak:

„A történelmi tapasztalatok megtanítottak bennünket az illúziók eloszlására és a reális lehetőségek és szükségletek felismerésére.”

A könyv élén Kemenes Béla egyetemi tanár, az akkori oktatási rektorhelyettes megnyitója áll bevezetőként, melyben szolt a megye különböző intézményeiben folyó agrárkutatói irányzatokról, területekről és témákról, szűkebb pátriánkban az ag-

rártudományok szép és jelentős hagyományairól.

A kötet hat nagy egységbe rendezve közli 21 főiskolai, egyetemi oktató, kutató tanulmányait.

Az első nagy fejezet mezőgazdaságunk szocialista átalakulásának történelmi útját, társadalmi-gazdasági fejlődésének távlatait mutatja be, valamint a termelőszövetkezet-történetírás magyarországi helyzetét elemzi. Külön egység taglalja a paraszti érdekviszonyok és érdekviselet változásait a felszabadulást követő évtizedekben.

Hét szerző foglalkozik a mezőgazdaság szocialista átszervezésének különböző aspektusaival, a kollektivizálás, a gazdaság-politikai feltételrendszer, a szocialista átalakulás társadalmi hatásával, nemzeti és nemzetközi jelentőségével. E kérdések kapcsán elemzik az állami támogatás szerepét a termelőszövetkezetek megszilárdításában, a termelés társadalmisításának útjait és formáit, a kollektivizálás és a településfejlesztés kapcsolatát, az árutermelelő dolgozó parasztrétegek és a mezőgazdaság szocialista átalakulásának viszonyát. Behatóan vizsgálják a falusi lakosság foglalkozási szerkezetváltozásának összefüggéseit, a mezőgazdasági termelés strukturális változásait Csongrád megye tanyavilágában, valamint a hazai élelmiszer-gazdaság helyzetét nemzetközi összehasonlításban.

Hat szerző vizsgálja Szeged mezőgazdaságának különböző mozzanatait a tanyás gazdálkodás kialakítá-

sától egészen a szocialista mezőgazdasági nagyüzem megeredményéig. Ezek a fejezetek a megyeszékhely mezőgazdaságának fejlődését különböző időkeresztmetszetekben, különböző megközelítésből elemzik, s ily módon összességében jól megrajzolják a megyeszékhely mezőgazdaságának sajátos fejlődési vonásait.

A következő nagy egység mozaikokat közöl Csongrád megye agrármúltjáról, valamint az agráregészségügy fejlődéséről.

Az utolsó fejezet a tőkés agrárfejlődés tipizálásának néhány problémájával foglalkozik, melyet Hegyi András szerkesztői utószava zár.

Ebben hangsúlyozza, hogy e kötet a szó legszorosabb értelmében interdiszciplináris együttműködéssel született, amelynek egyik jelentősége épp az egyes tudományok érintkezési pontjainak (a határterületeknek) a mélyebb tudományos feltárásában rejlik. A jövőben is egyre nagyobb az igény az olyan munkálatok iránt, amelyek természetesen, szervezett kutatóműhelyekben folynak, kihasználva a megfelelően irányított és összehangolt korszerű csoportmunka előnyeit. A szűkebb, illetve tágabb térség agrárfejlődésének feltárása lehetővé teszi a történelmi vívmányok értékelését, az újabb kutatási eredmények pedig a maguk eszközeivel segítik az eredmények megszilárdítását, s a jövő fejlődésének megalapozását.

ABONYINÉ PALOTÁS JOLÁN

Tanácskozott a JATE pártbizottsága

„A szegedi egyetem a megindulása óta eltelt 65 évében a város szellemi arculatának meghatározó elemévé vált és szervesen kapcsolódik be mind a megye, mint a délmagyarországi régió életébe. E szerepét az egyetemnek 1951-ben történt szétválása után is megőrizte oly módon, hogy a tudományos és kulturális központ szerepének jelentős részét a Tudományegyetem örökölte. Az egyetem nem csak a térség egyik vezető kutatói centrumaként és irodalmi műhelyként tevékenykedik, de jelentős szerephez jut az itt folyó termelő tevékenységben, a népművelésben és az ismeretterjesztésben, a kultúra különböző ágaiban, a sportban, továbbá hagyományos szerepe van a politikai és társadalmi életben, s nem utolsósorban a városban és a környező megyékben folyó különböző szintű oktatónyelvelő tevékenységben is.” — hangzik a JATE és a délföldi régió kapcsolatát értékelő pártbizottsági beszámoló bevezető summázata.

Az anyag megvitatása során a felszólalók kezdetben szigorúan tartották magukat a kitűzött napirendi ponthoz — az egyetem délföldi kapcsolatait tárgyalták. Krisztó Gyula elmondotta például, hogy e viszony megítélésakor különbséget kell tenni az egyetem Csongrád megyei, illetve Békés, és Bács-Kiskun megyei kapcsolata között, hiszen az előbbi sokkal szorosabb és sokkal személyesebb; annak minden előnyével és hátrányával együtt. Krajcok Gyula ezzel összefüggésben arról beszélt, hogy Csongrád megyében az elvárhatónál kisebb az egyetem megbecsülése, ami abban is megnyilvánul, hogy a megye és a város vezetői sokszor nagyvonalúbban bíznak meg és finanszíroznak külső kutatókat és intézményeket olyan tudományos feladatokkal, amelynek az egyetemen is kiváló szakemberei és intézetei vannak.

A vita a későbbiekben túllepült választott tárgyán, s általánosságban összefüggésekben merültek fel az egyetem

tudományos és gazdasági kapcsolatai. Főképp a disputa végét jellemezték olyan szenvedélyes hozzászólások, amelyek az egyetemnek a jelen gazdasági helyzethez igazodó helyzet, szerepét, feladatait, a tudomány és a gyakorlat kapcsolatát voltak hivatottak meghatározni. Ismét arról esett a legtöbb szó, hogy az egyetem milyen mértékben vállalhatja magára a „pénzcsinálás” terheit, hogy ez ne veszélyeztesse alapvető funkcióit: az oktatás és a kutatás magas színvonalú művelését.

E kérdés megítélésében igencsak megosztottak a vélemények. Anderle Adám például úgy vélekedett, hogy még ha a gyakorlat — elsősorban az ipari termelés — nem is igyekszik szorosabb, eredményesebb kapcsolatra lépni a tudományval, mert talán az érdekelt-sége sem ösztönzi erre, mindez nem teremt jogalapot a sértődött elzárkózásra. Az egyetemnek fel kell hagynia azzal, hogy állandóan sérelmeit és gondjait panasolja, s a kor követelményeit figyelembe véve neki kell a kapcsolat kezdeményezőjévé válnia. Az egyetemmel szemben megnyilvánuló esetleges bizalmatlanság csak folyamatos eszmecsere és küzdelem árán oldható fel.

A nézetek másik pólusán Balázs Mihályt illetheti „a legradikálisabb felszólaló” címe. Véleménye szerint az egyetem már eljutott arra a határra, hogy nem tehet további lépéseket, mert az újabb kompromisszumok nyomán már presztízse, egyetem-jellege kerülne veszélybe, hiszen már most is gyakorta méltatlan feladatokat vállal, s példaként azokat a külső előadásokat említtette, amelyeken a kiváló előadók kisszámú és értetlen hallgatóságának beszélnek. „Nem tudom, ki ért minket?” — kérdezte, majd hozzátette, az egyetemnek vállalnia kell önmagát, és meg kell értetnie a környezettel, hogy bizonyos dolgokra — például önellátó vállalkozásokra — nem képes és nem alkalmas.

Ismertetésre érdemes a vitának egy konkrétabb, de az egész ülésre jellemző momentum. Zánthó Róbert, a nyelvi lektorátus vezetője hozzászólásában többek között elmondta, hogy tudományegyetemhez méltatlannak érzi azt az egyébként önként adódó lehetőséget, hogy üzleti megfontolásokból idegen nyelvű oktató gazdasági munkaközösséggel kísérlejk fel az eddigi, a TIT-tel közösen szervezett tanfolyamaikat, mert egy ilyen haszonelvű vállalkozással az egyetem hirneve és tisztessége kerülne veszélybe. Bajos lenne feloldani azt az ellentmondást, amely a két státusz jövedelmkülönbségében mutatkozik — a lektorátus nem kíván alkimiával foglalkozni.

Csakány Béla rektor, az irásos anyag készítője, az elhangzott véleményekre és javaslatokra válaszolva e kérdésben úgy foglalt állást, hogy a gazdasági munkaközösség — mint tevékenységi forma — önmagában nem vethet rossz fényt az egyetemre. Bizonyos benne, hogy ez tisztességesen, tisztességgel szonnal is megszervezhető.

Helyreigazítás

Lapunk előző, május 8-i számának ötödik oldalán Bellavics Istvánnak a Kisebbségek és a „modern idők” című írásából — szerkesztői figyelmetlenség következtében — négy mondat kimaradt. A harmadik hasáb alján az utolsó bekezdés helyesen: „Intelligenciáját, városait, magas kultúráját veszített népség — süllyedés a régen letűnt korok felé! Visszaút a homogén paraszttársadalom szintjére! Egy új balkanizálódási folyamatnak lehetünk szemtanúi? Nem egészen.” (A folytatás: „Az oszmán hódítók csak...”)

A hibáért olvasóink és a szerző elnézését kéri a szerkesztő